

фолту за всіма вимогами фінансового суб'єкту до позичальників-нерезидентів – юридичних та фізичних осіб та / або іноземних юридичних осіб – емітентів боргових цінних паперів. А суверенний ризик являє собою наявність у фінансового суб'єкту вимог до державних і місцевих органів іноземної держави, таких наприклад, як Уряд чи Центральний Банк іншої держави, які також мають певну, хоч і вкрай низьку ймовірність дефолту[8]. На нашу думку до попереднього визначення трансграничного ризику необхідно додати ще можливу різницю між прибутковістю активів, емітованих в різних юрисдикціях одним і тим самим позичальником.

Ми вважаємо, що з'ясування змісту ризиків вищого порядку в системі фінансових ризиків є необхідною

умовою для усвідомлення місця нових видів ризику, наприклад ризику зараження фінансових систем. Нові види ризику з'являються під впливом динамічного навколишнього середовища, та ще не мають свого місця в загальній ієрархії ризиків. Об'єктивна зміна умов функціонування фінансових ринків за останні декілька років диктує необхідність доопрацювання вже існуючих наукових поглядів на теорію ризиків, зокрема на загальну класифікацію фінансових ризиків.

1. Гросс Д. Варвары у ворот ЕС?//Инвест газета. – № 21-2010. – С.22.
2. Бланк І.А. Управління фінансовими ризиками. – К.: Ніка-Центр. – 2005. – 600с.
3. en.wikipedia.org. 4. www.newyorkfed.org 5. www.investopedia.com 6. inpos.com.ua. 7. www.lib.ua-ru.net. 8. mbka.ru

Надійшла до редколегії 19.04.10

Є.В. Макаренко, асист.

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розглянуто проблеми інвестиційної діяльності страхових компаній, формування їхньої структури активів та резервів. Проаналізовано світовий досвід фінансування страховими компаніями розробку нових продуктів, підготовку кадрів та ін. Наводиться перелік причин, що стримують розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності страхових компаній та заходів, що мають дати поштовх цьому виду діяльності в Україні.

Investment activities of insurance companies, structure of assets, forming of reserves are studied. The paper explores global experience of insurance companies in financing development of new products, training of personnel, etc. A list of causes that retard development of innovative and investment activities of insurance companies is made up and a set of measures to boost them in Ukraine is considered.

У сучасних умовах кожне підприємство зацікавлене в забезпеченні конкурентних переваг за рахунок технологічного рівня виробництва продукції, а тому намагається забезпечувати динамічний його розвиток. Однак самостійно підтримувати необхідні темпи розвитку технологій більшість українських підприємств не в змозі з різних причин. За таких умов важливим і актуальним для України є посилення акумулювання коштів різними інвестиційними інституціями, в тому числі і страховими компаніями, та направлення цих коштів на підтримку інноваційних програм.

Важливий внесок в дослідження проблем інвестиційної діяльності страхових компаній зробили українські науковці та економісти: В.Базилевич, А.Василенко, Н.Внукова, О.Власенко, С.Осадець, Р.Пікус, В.Тринчук, О.Філонов, В.Фурман та інші.

Метою даного дослідження є визначення суперечностей та перспектив інвестиційної діяльності страхових компаній України.

В контексті досягнення даної мети потрібно вирішити наступні завдання:

- ✓ розглянути стан розвитку страхового ринку за 2008-2009 роки;
- ✓ проаналізувати світовий досвід фінансування страховими компаніями розробку нових продуктів, підготовку кадрів та ін.
- ✓ розглянути причини, що стримують розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності страхових компаній

та заходи, що мають дати поштовх цьому виду діяльності в Україні.

На відміну від виробництва, де спочатку провадяться затрати капіталу, а потім, при реалізації, проходить їх відшкодування, – у страховій справі страховик спочатку збирає кошти і лише потім – зазнає затрат, що пов'язані з ліквідацією збитків в міру виникнення страхових випадків. При страхуванні життя взагалі утворюється довготерміновий резерв премії під майбутні виплати. Таким чином, завжди існує проміжок часу, коли страховик має у своєму розпорядженні значні кошти. Але, спостерігаючи за даними статистики можна побачити, що страхування життя в Україні, тільки починає розвиватися і об'єми премій з цього виду страхування є незначними. Тому, важливо проаналізувати та оцінити сьогоденну ситуацію, яка склалася на ринку страхових послуг, виокремити перешкоди, що "заважають" страховим компаніям вкладати кошти в інноваційні проекти та розглянути фактори, які дадуть їм поштовх до ефективної інвестиційної діяльності.

Кількість страхових компаній (СК) станом на 31.12.09 р. становила 469, з них 72 СК зі страхування життя (СК "Life") та 397 СК, що здійснювали види страхування, інші, ніж страхування життя (СК "non-Life"). У порівнянні з 31.12.08 кількість страхових компаній не змінилась (див. табл. 1)

Таблиця 1

Кількість страхових компаній у 2008-2009 рр.

Кількість страхових компаній	На кінець року	
	2008 рік	2009 рік
Загальна кількість	469	469
в т.ч. СК "non-Life"	396	396
в т.ч. СК "Life"	73	73
Виключено з Держреєстру протягом періоду	22	20
в т.ч. СК "non-Life"	22	15
в т.ч. СК "Life"	0	5
Включено до Держреєстру протягом періоду	45	20
в т.ч. СК "non-Life"	37	15
в т.ч. СК "Life"	8	5

За даними Ліги страхових організацій України, за результатами 12 місяців 2009р. відмічалися темпи спаду більшості показників страхової діяльності, у порівнянні до 12 місяців 2008 року. Динаміка показників свідчила про такі тенденції:

✓ на 2,1% зменшилась кількість укладених договорів, при цьому кількість договорів, укладених з фізичними особами, зросла на 2,7%;

✓ на 14,9% зменшились обсяги надходжень валових страхових премій, а обсяг чистих страхових премій зменшився на 20,8%;

✓ на 4,4% зменшились валові страхові виплати/відшкодування, а обсяг чистих страхових виплат – на 6,2%;

✓ на 7% зменшився обсяг страхових резервів;

✓ на 0,1% зросли загальні активи, з них активи, визначені законодавством для представлення коштів страхових резервів – на 0,9% [5].

Розвиток страхового ринку протягом останніх років характеризується основними показниками його діяльності, представленими в табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка основних показників діяльності страхового ринку у 2008-2009 роках*

Показники	2008	2009	Приріст	
			млн. грн.	%
Валові страхові премії, млн. грн.	24008,6	20442,1	-3566,5	- 14,9
Валові страхові виплати, млн. грн.	7050,7	6 737,2	-313,5	-4,4
Рівень валових виплат, %	29,4	33,0	+3,6	+12,2
Чисті страхові премії, млн. грн.	15981,8	12658,0	-3323,8	-20,8
Чисті страхові виплати, млн. грн.	6546,1	6056,4	-489,7	-6,2
Рівень чистих виплат, %	41,0	50,0	+9,0	+2,0
Сплачено на перестраховання, млн. грн.	9064,6	20442,1	-3566,5	-14,9
Обсяг сформованих страхових резервів	10904,1	10141,3	-762,8	-7,0
Загальні активи страховиків, млн. грн.	41930,5	41970,1	+39,6	+0,1

* За даними Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України

Отже, протягом 2009 року спостерігалось падіння майже всіх основних показників діяльності страхового ринку порівняно із 2008 роком. Тому можна зазначити, що страховий ринок України мав негативну динаміку всіх основних показників своєї діяльності.

В цілому за результатами проведеного аналізу можна зробити загальний висновок, що український страховий ринок, майже закінчив перетворюватись після законодавчих змін 2004 року. Він став більш класичним, поступово набирають темпи так звані соціальні види страхування (медичне страхування, страхування

життя), але недостатньо розвинута законодавча база не дає змогу вийти цим видам страхування на перші позиції. Тому, без значних змін у законодавстві не слід очікувати значного зростання премій за цими видами.

Величина сформованих страхових резервів станом на кінець IV кварталу 2009 року становила 10141,3 млн. грн., що на 762,8,3 млн. грн., менше ніж на кінець IV кварталу 2008 року. Структура активів, які були визначені страховиками для представлення страхових резервів наведена в таблиці 3.

Таблиця 3

Структура активів страхових компаній у 2006-2009 роках

Актив	Величина активу до загальної суми активів у %
Депозити (банківські вклади)	46,0
Банківські метали	0,7
Нерухоме майно	5,9
Права вимоги до перестраховиків	19,2
Інвестиції в економіку України	0,1
Кредити страхувальникам-громадянам	0,01
Грошові кошти на поточних рахунках в касі	7,9
Цінні папери, в т.ч.:	21
- акції	13,7
-облігації	3,5
- цінні папери, що емітуються державою	2,9
- іпотечні сертифікати	0,03

* За даними Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України

Отже, до загальноприйнятих (відповідно до законодавства України) об'єктів інвестування для страхової компанії відносяться:

- ✓ Банківські депозити;
- ✓ Нерухомість;
- ✓ Акції та облігації;
- ✓ Іпотечні сертифікати;
- ✓ Банківські метали та прями інвестиції.

Ріст страхових резервів і жорсткість вимог регулятора актуалізують питання управління активами – це спричиняє необхідність створення відповідної інфраструктури (ризик-менеджмент, аналітика, управляючі портфелем), а обмеженість інструментів на фінансовому ринку розподіляє ресурси страхових компаній між банківськими депозитами, облігаціями та акціями.

На сьогоднішній день банківський депозит найпростіший і найбільш відпрацьований і гнучкий інструмент інвестування для страховиків, тому найчастіше використовується. З 2003 по 2007 роки спостерігалась тенденція розміщення коштів страхових резервів на депозитах у національній та вільноконвертованій валюті, що становило від 43 до 52% від загального обсягу страхових резервів компаній зі страхування життя. Така ситуація склалася під впливом ряду чинників. По-перше, робота з банками з питань розміщення коштів на депозитних рахунках характеризується низькими витратами, оскільки для цього не потрібно залучати професійних посередників на фінансовому ринку, і не потребує багато часу, оскільки умови депозитного договору є стандартними для багатьох банків, а обслуговування такого договору здійснює сам банк [3].

По-друге, банківські депозити в порівнянні з іншими інструментами фінансового ринку приносять гарантований і достатньо високий дохід, який буде виплачено страховій компанії в будь-якому випадку, навіть у разі банкрутства банківської установи. В Україні банківський сектор, на відміну від фондового ринку, має більш потужний наглядовий орган (НБУ), який чітко виписав процедуру та методологію розрахунку доходності коштів, залучених банківською установою шляхом укладання депозитної угоди.

По-третє, даний ринок є дуже активним через жваву конкуренцію між банками за клієнтами, яким у даному випадку є страхові компанії. А переконливим моментом при виборі банку найчастіше є одержання комплексу послуг від одного банку, в тому числі і послуг банку як керуючого активами страховика.

Проте правилами дозволено представляти лише 50% страхових резервів із страхування життя у вигляді банківських вкладів. В тому числі не більше 10% – в зобов'язання одного банку.

Але, в умовах світової фінансової кризи, коли в українських банків виникали проблеми з виплатою депозитів, цей об'єкт інвестування став значно ризикованішим.

Також, не потрібно також забувати, що депозит у банку дає можливість крос-продажів між банком і страховиком, а також спрощує процес акредитації.

Біля 21% всіх активів страхові компанії вкладають в цінні папери, з них біля 14% в акції. Вкладення в акції більш прибуткове, але й більш ризиковане – на акціях можна як швидко заробити так і швидко втратити. Тому з огляду на необхідність у високій аналітичній підготовці й навичках у практиці, в акції страховики мало вкладають – це прерогатива, як правило, портфельних інвесторів.

На сьогоднішній день інвестуючи гроші страхових найбільше може заробити саме від вкладання коштів у цільові облигації. Класична модель ринку облигацій фактично являє собою аналог банківського депозиту. Якщо ж розглядати інвестиційну діяльність страховика з погляду більшої прибутковості, ніж класичний депозит, і мати додаткову можливість реінвестування коштів, то в цьому може допомогти ринок цільових облигацій, який сконцентрований у будівництві й приносить дохід більше, ніж класичний ринок облигацій. Це пов'язано з тим, що інвестиції в нерухомість більш рентабельні й більш ризикові. Переваги та недоліки даного виду облигацій наведені в табл. 4:

Таблиця 4

Переваги та недоліки цільових облигацій

Переваги цільових облигацій	Недоліки цільових облигацій
більш висока прибутковість (ніж по інших корпоративних облигаціях)	ускладнену процедуру покупки й перепродажу облигацій
більш висока ліквідність (ніж по традиційній нерухомості)	більш високий ризик (ніж по інших традиційних облигаціях)
немає проблем з оподаткуванням (ПДВ)	додаткові витрати, пов'язані з обігом цінних паперів на ринку, а також складнощі при погашенні облигацій ніж по інших корпоративних облигаціях
цінний об'єкт для застави і для захисту активів в інші активи привабливий інструмент для фондових спекуляцій.	

Ще одним інструментом інвестування, який більш близький і зрозумілий страховикам, є інвестування в нерухомість, що, будучи гарним об'єктом для застави й більш високоприбутковим, ніж банківські депозити (обумовлений ростом цін на нерухомість), має ряд недоліків. Так нерухомість спричиняє додаткові витрати на утримання й витрати при її покупці – продажі (друга проблема в меншій мірі тривожать страховиків. тому що страхові компанії, як правило, нерухомість здобувають для здачі в оренду, а не для перепродажу).

Ще один перспективний інструмент – пряме інвестування. До пріоритетних напрямків інвестування може стати: видобуток корисних копалин, розвиток транспортної інфраструктури, сектора зв'язку й телекомунікації, інфраструктура туризму, будівництво житла.

Наприклад, зараз поширеним є явище купівлі іноземними інвесторами українських страхових компаній. Найбільш помітною була операція приватизації державного пакета акцій СК "Оранта", казахстанським банком "ТуранАлем" був проданий належавший державі пакет 25% + 1 акція СК "Оранта".

Аналіз досвіду розвинутих іноземних країн показує, що в умовах ринкової економіки страхування є важливим

чинником розгортання інвестиційної діяльності. Страхові компанії виступають у двох якостях. З одного боку в процесі здійснення своєї основної (операційної) діяльності вони страхують економічні інтереси суб'єктів господарювання від ймовірних ризиків і цим самим стимулюють інвестиційну активність, інноваційний розвиток, з іншого – виступають безпосередніми інвесторами [1].

Дослідження показують, що основним джерелом одержання прибутку для страхової організації більшості цивілізованих країн є не збір страхових платежів, а інвестиційна діяльність, кошти від якої спрямовуються, як правило, на фінансування страхових операцій, на дотації збитковим видам страхування, розробку нових продуктів, підготовку кадрів й ін.

Як бачимо, в Україні встановилась протилежна ситуація, тобто страхові компанії не бажають вкладати свої кошти в різні інноваційні проекти, оскільки ці вкладення вважаються занадто ризиковими. І взагалі, українські страхові компанії займаються переважно страховою діяльністю та значно менше інвестиційною, на це впливає ряд стримуючих факторів (див. табл. 5):

Таблиця 5

Фактори, які стримують розвиток інвестиційної діяльності страхових компаній [1]

Політична та економічна нестабільність	70,6%
Обмежений перелік інвестиційних інструментів	47,1%
Зарегульованість ринку	35,3%
Високий ризик	35,3%
Корупція	29,4%
Відсутність фахівців	17,6%
Низька дохідність інвестицій	17,6%
Недостатня інформація для прийняття рішень	17,6%
Невисока ліквідність	11,8%
Законодавчі колізії	5,9%

Не достатнє використання страховими компаніями свого власного потенціалу, як фінансового інституту, який акумулює кошти населення та підприємницьких структур і розміщує їх у процесі інвестиційної діяльності, негативно впливає на інноваційний розвиток економіки держави [2].

Отже, фінансові ресурси, які акумулюються у вигляді страхових резервів, служать істотним джерелом інвестицій в економіку. У розвинених країнах світу страхові компанії за обсягами інвестиційних вкладень перевищують загальноновизначених інституціональних інвесторів – банки й інвестиційні фонди. Тому для забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності українських страхових організацій необхідно внести деякі зміни до законодавства, що регулює страховий ринок, які були б направлені на: побудову ефективної системи оподаткування страхової галузі; запровадження механізму надання фіскальних преференцій суб'єктам господарювання, які здійснюють витра-

ти на наукову та науково-технічну діяльність; підтримку страхових компаній, що інвестують у високі технології з боку держави. Також потрібно стимулювати страхування життя, залучати провідних фахівців до розв'язку даної проблеми, держава саме повинна підтримати інноваційні галузі на початкових стадіях їх фінансування, і перш за все необхідно стабілізувати політичну та економічну ситуацію в Україні.

1. Василенко А., Тринчук В. Інвестиційна діяльність страхових компаній: стратегія та пріоритети // Страхова справа. – 2006. – №3. – С. 38-46.
2. Власенко О.О. Європейський досвід страхування життя та пенсійного страхування // Фінанси України – 2005. – №2 – С. 23-29.
3. Поворозник В.О., Активізація інвестиційної діяльності страхових компаній в умовах економічної кризи // Стратегічні пріоритети. – 2009. – №3(12). – С. 165-171
4. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України : www.dfp.gov.ua
5. Ліга страхових організацій України : www.uainsur.com

Надійшла до редколегії 30.03.10

К.О. Лібих, ст. викл.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗБИТКІВ У СТРАХУВАННІ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Проаналізовано методичні підходи та законодавчі вимоги щодо врегулювання збитків у страхуванні цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів в країнах-членах міжнародної системи страхування "Зелена картка" та запропоновано можливі шляхи їх застосування в Україні.

Methodical approaches and legislative norms of the claims settlement in insurance of the vehicles owners' civil liability in the countries-members of the international insurance system "Green card" are analyzed. Possible ways of their use in Ukraine are suggested.

Україна є країною Європи. З Європою ми поєднані не лише територією, а й економічними відносинами, спільною історією та традиціями. Як відомо, в 2005 р. Україна визнана повним членом міжнародної системи страхування "Зелена картка". Це накладає на Україну відповідальність перед іншими членами системи щодо створення і забезпечення необхідних правових передумов і фінансових гарантій здійснення страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів в нашій країні. Порівнюючи норми вітчизняного і міжнародного права у цій сфері, стає очевидною суперечливість і невідповідність численних питань. Зважаючи на майже сторічний досвід проведення даного виду страхування в країнах Західної Європи, які складають більшість членів міжнародної системи "Зелена картка", а також на еволюцію і давні традиції європейського цивільного і страхового права, постає потреба у вивченні та пошуку можливих шляхів застосування методичних підходів, законодавчо-правових норм у сфері страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів країн-членів системи "Зелена картка", зокрема, щодо порядку й особливостей врегулювання збитків, завданих потерпілим особам внаслідок дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП).

Дослідженню проблем відшкодування шкоди, завданої життю, здоров'ю або майну третіх осіб внаслідок ДТП за договорами страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів в Україні приділено багато уваги у працях таких вітчизняних науковців і практиків, як С.С. Осадця, В.Д. Базилевича, Я.П. Шумелди, І.С. Іванюка, О.Ф. Філонюка, О.М. Залєтова та ін. У своїх працях вони неодноразово відзначали важливість і необхідність вдосконалення національного законодавства щодо врегулювання збитків у страхуванні цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів, враховуючи існуючі міжнародні норми права, які регулюють проведення даного виду страхування, а також досвід європейських країн. Зважаючи на те, що дана проблема є серйозною і багатоаспектною,

а також з огляду на її незаперечну актуальність, вона була обрана автором для наукового дослідження.

Порівняння кількості отриманих страховиками-членами Моторного (транспортного) страхового бюро України (далі – МТСБУ) заяв на страхове відшкодування у I півріччі 2008 та 2009 рр. свідчить про тенденцію їх збільшення щонайменше на 13% [1]. Протягом 2005 – I півріччя 2009 рр. рівень виплат за внутрішнім обов'язковим страхуванням цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів збільшився з 7,9% до 37,5% (рис. 1).

Досвід європейських країн показує, що показник рівня виплат має бути набагато вищий, ніж він є нині. В європейських країнах страховики виплачують в середньому біля 90% отриманих страхових премій, отримуючи прибуток від розміщення страхових резервів [2, с. 28]. На думку фахівців, поступово ситуація має змінитись, обсяги виплат страхових відшкодувань наздоганяють обсяги зборів страхових премій. Усвідомлюючи ризик досягнення рівнем збитковості 90–100%, страховики повинні здійснювати моніторинг збитковості, з метою забезпечення своєї фінансової стійкості.

Одним із індикаторів діяльності страховиків щодо врегулювання збитків за обов'язковим страхуванням цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів є показник рівня врегулювання заяв, що розраховується як співвідношення загальної кількості врегульованих заяв потерпілих до загальної кількості заяв, які отримав страховик протягом звітного періоду. Загалом по ринку внутрішнього обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів України у 2005–2008 рр. спостерігалась позитивна тенденція збільшення середнього значення рівня врегулювання заяв – з 61% у 2005 р. до 87,5% у 2008 р., тобто в 1,4 рази [3, с. 19]. Зазначимо, що в Росії середнє значення даного показника вже в 2004–2005 рр. перебувало в межах 84–95%, що свідчить про більш активну поведінку російських страховиків щодо виплат відшкодувань шкоди потерпілим особам [4, с. 40].